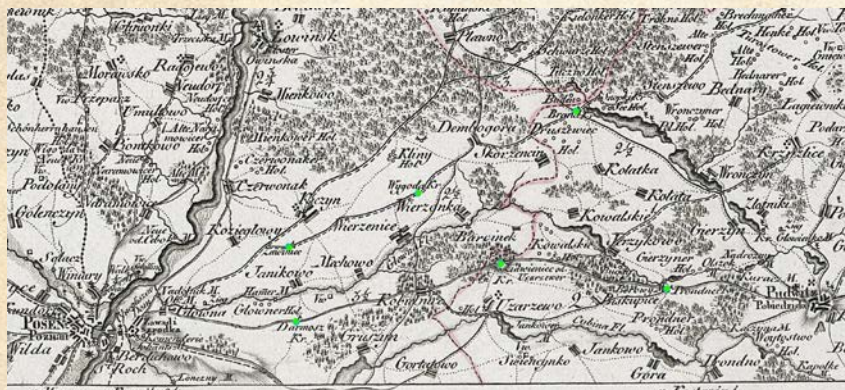

Swarzędzki alfabet historyczny Antoniego Kobzy

Polacy i Niemcy, szlachta i włościanie. Ziemia swarzędzka

Gościńce i oberże przy szlakach komunikacyjnych

Fragment mapy pólnocno wschodniej części powiatu poznańskiego, 1802-1803 r. (David v. Gilly).

Przy szlakach komunikacyjnych wschodniej części powiatu poznańskiego, w XVIII i pierwszej połowie XIX wieku – podobnie jak w całej Wielkopolsce – znajdowała się, stosunkowo gęsta sieć takich domów zajezdnych.

Także w pobliżu Swarzędza przy drogach, funkcjonowały oberże wyznaczające niejako etapy podróży dla mieszkańca wyjeżdżającego z Poznania lub kogoś, który zmierzał do tego miasta. Wzdłuż szlaku z Poznania do Gniezna, tylko na odcinku Główna – Pobiedziska znajdowały się trzy karczmy zajezdne, dzielące drogę na cztery, niemal równe odcinki.

Pierwsza z nich o nazwie *Damosz*, położona była opodal osady Hammer (późniejszego Bogucina) i należała w XVIII wieku do cysterek w Owińskich. Po konfiskacie majątków kościelnych i zakonnych przez króla pruskiego w 1798 r. *Damosz* znalazł się w zarządzie państwa pruskiego w obszarze tzw. ekonomii poznańskiej, która zarządzała skonfiskowanymi majątkami kościoła, królewskimi i innymi majątkami przejętymi przez państwo. Po utworzeniu ekonomii swarzędzkiej w 1836 r., *Damosz* znalazł się w obszarze tej nowej, państwowej domeny. Po nieudanych próbach sprzedaży (1831 r.), karczma była oddawana w dzierżawę prywatnym osobom. Do *Damosza* należało ok. 39 ha ziemi ornej i ogrodów z których produkty trafiały m. in. na stół dla podróżnych. W 1843 r. karczmę stanowił jeden dom oraz zabudowania gospodarcze, a dzierżawił ją katolik.

W 1845 r. mieszkało tu 16 osób.

Karczma *Damosz* funkcjonowała co najmniej do 1882 r. Po wybudowaniu linii kolejowej Poznań – Gniezno straciła rację

bytu i w księgach adresowych Wielkopolski wykazywana była jako osada rolnicza, a nie karczma.

Drugim gościńcem, położonym przy tym samym szlaku komunikacyjnym na wschód od *Damosza*, była karczma *Zawinię* (zwana też: *Zjawieniec*, *Zawilec*). Znajdowała się przy skrzyżowaniu drogi Poznań – Pobiedziska z drogą lokalną Uzarzewo – Wierzonka. Od początku XIX wieku należała kolejno do: Kurcewskich, Lipskich i w końcu do Żychlińskich.

Zawinię pełnił rolę stacji dla dylżansu i prawdopodobnie „extra poczty” z Poznania do Gniezna i dalej. Był oddawany w dzierżawę. W 1821 r. mieszkali tu m. in. Józefa Kwiatkowska i Bartłomiej Sikorski, ale nie wiadomo czy byli dzierżawcami karczmy. W 1842 r. Józef Lipski właściciel Uzarzewa oddał *Zjawieniec* w dzierżawę Marcinowi i Franciszce Dobińskim. W następnym roku osada karczemna składała się z dwóch domów mieszkalnych oraz kilku budynków gospodarczych i mieszkało tu 25 osób. Wśród nich było 16 katolików (Polaków) i 9 ewangelików. Karczma przestała istnieć po 1860 r., gdyż nie była wykazywana na późniejszych mapach i w księgach adresowych. Obecnie nie ma po niej śladu.

Trzecią, przy drodze do Pobiedzisk była karczma *Prondno* koło Promna, która funkcjonowała mniej więcej w tym samym miejscu co współcześnie funkcjonujący zajazd „Rzepicha”.

Oprócz wspomnianych warto pamiętać te mniej znane. Na przykład w połowie drogi między Kicinem a Pławnem znajdowała się

W tym cyklu artykułów przybliżających naszą historię, autor – Pan Antoni Kobza – przedstawia fragmenty swej najnowszej książki, w której opowiada Państwu o dawnych mieszkańcach ziemi swarzędzkiej. Jest to rzecz nie tylko dla regionalistów, ale także dla czytelników zainteresowanych genealogią i dziejami własnej rodziny. Przedstawiamy także kolejne fragmenty rozdziału, w którym czytelnik może odszukać własnych przodków żyjących na ziemi swarzędzkiej w XIX wieku. W wykazie mieszkańców, obok każdego nazwiska znajdują się daty publikacji źródeł wspominających daną osobę. Książkę można nabyć za pośrednictwem biblioteki na os. Czwartaków, Swarzędzkiego Centrum Historii i Sztuki i bezpośrednio od autora (e-mail: terant2002@wp.pl) Polecamy!

karczma „Maruszką” zaznaczona na mapie powiatu poznańskiego z 1821 r.

Wszystkie wspomniane karczmy, na pewno funkcjonowały już w XVIII wieku i były zaznaczane na mapach okolic Poznania i wschodniej Wielkopolski.

Karczmy znajdowały się również przy drogach lokalnych, łączących małe miasta, a nawet wsie. Z reguły zakładano je w połowie drogi między sąsiadującymi ze sobą miejscowościami. Przy drodze wiodącej z Główny pod Poznaniem do Kiszkowa posadowione były – podobnie jak z Poznania do Pobiedzisk – również trzy gościńce, które nosiły nazwy: *Zawinię*, *Wygoda* i *Brand Krug*. Karczmą położoną w lesie przy drodze z Wierzenicy do Kobylnicy, była *Karczemka* i należała do właścicieli dóbr wierzenickich. Oddawana była w dzierżawę, a oprócz żywienia, oferowała także noclegi. Składała się z jednego domu, w którym mieszkało na stałe 14 osób.

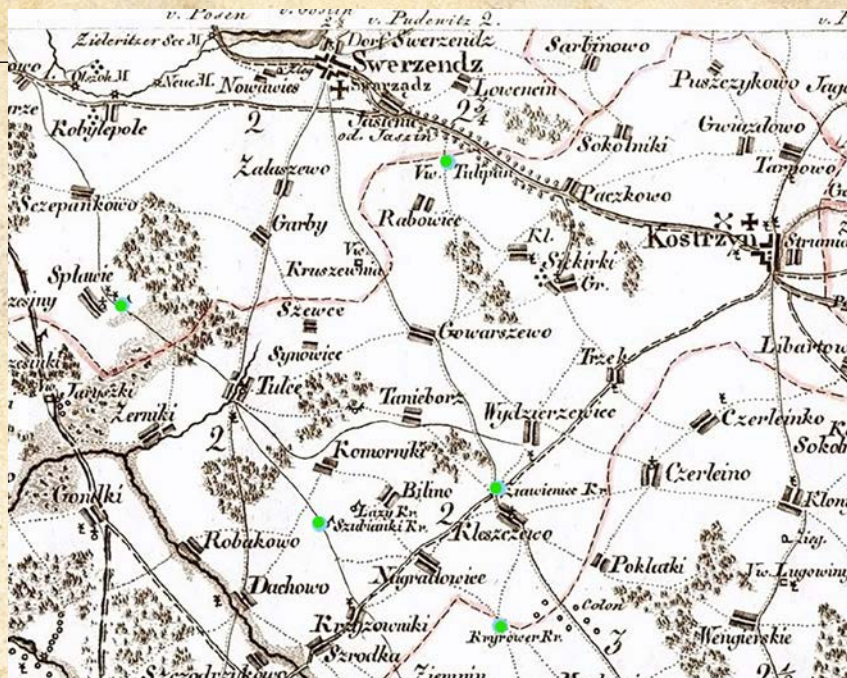
Z czasem, przynależne do niej gospodarstwo rolne powiększono do rozmiarów folwarczku. W 1843 r. hr. August Cieszkowski nazwał go na cześć swego ojca Pawła – *Pawłówek*. Nazwa została urzędowo potwierdzona przez Regencję Poznańską. W skład osady wchodziły wówczas: dawna karczma *Karczemka*, (*Kaczemka*) leśniczówka i folwark. Karczma przestała istnieć, ale była wymieniana jeszcze w 1887 r. Potem, nie zaznaczano jej na mapach, ani nie wymieniano w dokumentach. Natomiast, na

Na południowy wschód od Swarzędza przy drodze z Rabowic do Jasina, znajdowała się karczma zajezdna *Tulipan*, której początki sięgają XVI wieku. W 1793 r. należała do Zambrzyckiego będącego właścicielem majątku ziemskiego Siekierki. W pierwszej połowie XIX wieku do karczmy należało gospodarstwo rolne liczące ok. 30 mórg (ok. 7,5 ha), które powiększało swoją rozległość i w końcu XIX wieku określano je na mapach jako folwark. W 1843 r. stałymi mieszkańcami karczmy byli zarówno Niemcy (Miske, Krieger) jak i Polacy (Machnikowski, Pałka). Około 1906 r. mieszkała tu tylko jedna siedmioposobowa rodzina.

W 1865 r. swoją oberżę zwaną *Elisium* pod Swarzędzem reklamował w Dzienniku Poznańskim oberżysta J. Nawrocki, informując, że jest to dogodne miejsce do zabawy, posiadające dobre połączenie omnibusem zarówno z Poznaniem jak i ze Swarzędzem.

* * *

Uwaga: Daty roczne w nawiasie kwadratowym umieszczone obok danej osoby, są datami publikacji źródeł lub opracowań zawie-

**Fragment mapy południowo
wschodniej części powiatu poznań-
skiego, 1802-1803 r. (Dawid v. Gilly).**

rających nazwisko tej osoby. W przypadku niektórych osób przytoczone są opracowania wydane w XX wieku. Wykaz nie uwzględnia ksiąg prowadzonych przez biura parafialne oraz ksiąg urzędów stanu cywilnego.

...P

- S

...

- §

- ...

A

- » Antysiak Franciszek, gospodarz [1892, 1899, 1912];
- » Antysiak Marcin i Marianna, gospodarze, córka Marianna [1890, 1891, 1892, 1893, 1899, 1912],
- » Antysiak Wojciech i Marianna, gospodarze, dzieci: Józef, Jakub, Weronika, Katarzyna [1888, 1890, 1891, 1892, 1899, 1912];
- » Arlik Walenty i Agnieszka, synowie: Wincenty, Józef [1890];
- » Augustin Karol i Emilia (z d. Fritz), gospodarze [1867]; ...

»

- » Bartkowiak Michał i Marianna, córki: Stanisława, Katarzyna, Pelagia [1899];
- » Bielawiak Józef i Marianna, syn Szymon [1899];
- » Boehemer, gospodarz [1889, 1893];
- » Budziałek (alias Kazimierczak) Marcin, chałupnik, po ref. rol. gospodarz [1825, 1833];

...

L

- » Lasecki Jędrzej, owczarz w folwarku [1826];
- » Lesiński Stefan, właściciel młyna wiatracznego [1830];
- » Lewandowski Kazimierz i Teofila (z d. Wies), gospodarze [1868];
- » Lorek Stanisław [1899];
- » Lutomska Marianna [1850];
- » Lutomski Jakub, chałupnik, po ref. rolnej gospodarz [1825, 1830, 1833];
- » Lutomski Jan, chałupnik, po ref. rolnej gospodarz [1825, 1830, 1833];
- » Lutomski Roch [1830];